

Tilburg University

Te ver doorgesloten?

Pemberton, A.; Bosmans, M.W.G.

Published in:
Delikt en Delinkwent

Publication date:
2013

Document Version
Early version, also known as pre-print

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):
Pemberton, A., & Bosmans, M. W. G. (2013). Te ver doorgesloten? Straftoemeting bij geweld tegen kwalificerende slachtoffers. *Delikt en Delinkwent*, 43(2), 95-104.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Te ver doorgesloten? Straftoemeting bij geweld tegen kwalificerende slachtoffers

Pemberton, A. & Bosmans, M.¹

International Victimology Institute Tilburg, INTERVICT, Tilburg University

DRAFT

¹ Antony Pemberton is associate professor bij het International Victimology Institute Tilburg, Tilburg University. Mark Bosmans is junior-onderzoeker, docent en promovendus bij hetzelfde instituut. Dit artikel is gebaseerd op het rapport *Straftoemeting bij geweld tegen kwalificerende slachtoffers: een replicatie studie*, dat de auteurs in opdracht van de Raad voor de rechtspraak hebben uitgevoerd. De in het artikel verwoorde visie op de resultaten is die van de auteurs zelf.

1. Inleiding

Er gaat bijna geen week meer voor bij of een incident haalt het nieuws waarbij een conducteur, politiemans of ambulancebroeder wordt mishandeld of bedreigd. Ook de vaderlandse bioscopen – in de vorm van het Theo Maassen vehikel 'Doodslag'- hebben kennis gemaakt met het fenomeen van werkgerelateerd geweld. De Sire voert een campagne 'Handen af van onze hulpverleners', omdat 'Nederland het geweld tegen hulpverleners meer dan zat is'.²

Zoals wel vaker met criminaliteitsproblemen is het mogelijk dat omvang en ernst wordt overdreven.³ De teneur van de krantenkoppen is dan dat het 'de spuigaten uitloopt', dat het probleem een grote omvang kent en steeds erger wordt. Dat kan gerelativeerd worden –CNV ambulancezorg voorzitter Nijman zette de gevallen waarbij ernstige agressie plaatsvond af tegen de 900.000 jaarlijkse ritten die ambulancebroeders maken⁴ - maar tegelijkertijd is het helder dat bepaalde groepen professionals een reële kans hebben om een of meerdere malen in hun werkzame leven slachtoffer te worden van geweld en agressie tijdens de uitoefening van hun werkzaamheden.⁵ Onder meer bij verpleegkundigen, politiemensen, gevangenispersoneel en maatschappelijk werkers blijkt het bestaan van dit 'werkgerelateerd' geweld uit onderzoek, hoewel de prevalentie en incidentie van studie tot studie verschillen.⁶ De gevolgen van werkgerelateerd slachtofferschap kunnen verstrekkend zijn voor het slachtoffer en zijn omgeving.⁷

Het belang van preventie van werkgerelateerd slachtofferschap is het hoofdmotief in het programma 'Veilige Publieke Taak' van het ministerie van Veiligheid en Justitie. Onderdeel hiervan is het verzwaren van de straf op werkgerelateerd geweld. Volgens de strafvorderingrichtlijn (Polarisrichtlijn) van het Openbaar Ministerie wordt de strafeis in zaken met dergelijke kwalificerende slachtoffers verhoogd.⁸ Deze verhoging was eerst 100% op het aantal basispunten in een zaak, is vervolgens stapsgewijs -via een verhoging van 150%- inmiddels 200% geworden.⁹ Dat betekent dat de strafeis in een zaak met een kwalificerend slachtoffer

² Zie <http://www.handenaf.nl/>

³ Zie voor een heldere analyse van dit fenomeen. Best, J. (1999). *Random violence. How we talk about new crimes and new victims*. Berkeley. University of California Press.

⁴ Zie <http://www.ambulancezorg.nl/nederlands/pagina/923/nieuws/496/geweld-tegen-ambulancepersoneel-wordt-uit-perspectief-getrokken.html>

⁵ Zie Aquino, K. & Thau S.(2009). Workplace victimisation. Aggression from the targets perspective. *Annual Review of Psychology*, 60, 717-741.

⁶ Zie bijvoorbeeld Middelhoven, L.K. & Driessen, F.M.H.M. (2001). *Geweld tegen werknemers in de (semi-) openbare ruimte*. Utrecht: Bureau Driessen. Sikkema C.Y., Abraham M. & Flight S. (2007). Ongewenst gedrag besproken. Ongewenst gedrag tegen werknemers met een publieke taak. Amsterdam: DSP-groep BV. Walsh, B.R. & Clarke, E. (2003). Post-trauma symptoms in health workers following physical and verbal aggression. *Work and Stress*, 17, 170-181. Littlechild, B. (2005). The nature and effects of violence against child-protection social workers: Providing effective support. *British Journal of Social Work*, 35, 387-401. Dupre, K.E. & Barling, J. (2006). Predicting and preventing supervisory workplace aggression. *Journal of Occupational Health Psychology*, 11, 13-26.

⁷ Zie Hogh, A., Henriksson, M.E. & Burr, H. (2005). A 5-year follow-up study of aggression at work and psychological health. *International Journal of Behavioral Medicine*, 12, 256-265.

⁸ In de richtlijn van het Openbaar Ministerie geldt het criterium 'het slachtoffer kwalificeert de strafmaat' voor ambtenaren, andere beroepsbeoefenaren, slachtoffers in een afhankelijke positie en slachtoffers 'burgermoed'. Zie <http://www.om.nl/organisatie/beleidsregels/richtlijnen/>. De term kwalificerende slachtoffers is van deze zinsnede afgeleid. In dit artikel gaat het over de eerste twee categorieën: geweld tegen beroepsbeoefenaren.

⁹ Zie Staatscourant 2010, nr. 20121. Het betekent dat de eis in een zaak met een kwalificerende slachtoffer in 2011 ruwweg 20% hoger zou moeten zijn dan dezelfde zaak in 2010.

inmiddels al drie keer zo hoog zou moeten zijn als eenzelfde zaak zonder kwalificerend slachtoffer.¹⁰

Het is niet helemaal duidelijk waarom deze trapsgewijze verdere verhoging heeft plaatsgevonden. De verhoging van 150% naar 200% werd bijvoorbeeld aangekondigd in een brief van de minister van Veiligheid en Justitie, waarin het onderzoek van Lodewijks, Laxminarayan, van der Aa en Pemberton (2010) werd aangeboden aan de Tweede Kamer.¹¹ Opvallend is dan dat brief zelf al aangeeft dat het onderzoek geen betrekking heeft op nut en noodzaak van verhoging van de strafeis (zie onder voor een uitgebreidere beschrijving), terwijl de resultaten ook verder geen aanleiding geven daartoe.¹²

Het gegeven dat de enige motivering in de brief is dat geweld tegen medewerkers met een publieke taak 'niet kan' doet vermoeden dat uit het oog is verloren dat dit –natuurlijk- ook voor lieve oude dames, kinderen en blinden geldt, om maar eens een paar willekeurige niet-kwalificerende slachtoffers te noemen. De wens geweld tegen politieagenten en ambulancepersoneel drie keer harder te bestraffen dan eenzelfde vergrijp tegen deze typen slachtoffers lijkt een uitgebreidere onderbouwing te vergen dan de brief biedt. Het risico bestaat dat de normen uit de richtlijn bij het publiek en degenen (waaronder het Openbaar Ministerie en de rechterlijke macht) die de richtlijn moeten uitvoeren te veel uit de pas gaan lopen met hun strafintuïties.¹³ Dat kan op zijn beurt weer de steun voor de richtlijn onder deze groepen doen afnemen.

Onderzoek naar de strafvorderingsrichtlijn kwalificerende slachtoffers

Uit eerder onderzoek van Van der Aa et al (2008) bleek dat de eis in zaken met kwalificerende slachtoffers inderdaad hoger is dan bij 'gewone' slachtoffers, maar dat de -toenmalige voorziene - verdubbeling uitblijft.¹⁴ Volgens Van der Aa et al (2008) was de verhoging eerder 50% dan 100%. Het onderzoek ging ook in op de mate waarin het vonnis van de rechter overeenkomt met de eis van de Officier van Justitie. Het beoogde effect van de richtlijn is immers een daadwerkelijk

¹⁰ Omdat de verhoging alleen betrekking heeft op het aantal basispunten van de eis, verschilt het precieze effect van 'het slachtoffer kwalificeert de strafmaat' van zaak tot zaak, zie Van der Vorm, B., Van der Aa, S. & Pemberton, A. (2010). Strafeisverhoging bij geweld tegen kwalificerende slachtoffers. Op naar een gekwalificeerd delict voor kwalificerende slachtoffers? *Delikt en Delinkwent*, 40 (1), 15-37. In het algemeen is de 200% verhoging, de verdriedubbeling, als vuistregel wel correct.

¹¹ Lodewijks, I.A.J., Laxminarayan, M.S., Van der Aa, S. & Pemberton, A. (2010). *Straftoemeting bij geweld tegen kwalificerende slachtoffers*. Tilburg: Intervict.

¹² Zoals de minister zelf in de brief zegt: 'Hoewel deze resultaten laten zien dat het de goede kant op gaat met het aanpakken van agressie en geweld tegen werknemers met een publieke taak, zal ik niettemin aanvullende maatregelen treffen, zoals ook in het regeerakkoord vermeld is. De strafmaat voor geweld nog verder verhogen past daarbij. Geweld tegen medewerkers met een publieke taak kan niet. Ik heb het OM derhalve verzocht de strafeisen in deze zaken te verhogen tot 200%.' We laten hierbij verder nog buiten beschouwing dat de richtlijn niet alleen medewerkers met een publieke taak betreft. Het heeft immers ook betrekking op andere beroepsbeoefenaren.

¹³ Zie Ruiters, S., Tolsma, J., de Hoon, M., Elffers, H. & Van der Laan, P. (2011). *De burger als rechter. Een onderzoek naar geprefereerde sancties*. Den Haag. Boom Lemma Uitgevers. Hieruit blijkt dat burgers een hogere straf gepast vinden in zaken met kwalificerende slachtoffers, maar uit de gegevens blijkt eveneens dat deze verhoging gemiddeld ruim onder de 200% blijft. Zie verder Robinson, P.H. & Darley, J.M. (2007). Intuitions of justice: Implications for criminal law and justice policy. *Southern California Law Review*, 81, 1-67, voor het belang van de samenhang tussen strafintuïties en strafhoogtes voor de legitimiteit van het strafrecht.

¹⁴ Zie Van der Aa, S., Van der Vorm, B., Pemberton, A., Van Kesteren, J.N. & Letschert, R.M. (2008). *Evaluatie strafvorderingsrichtlijn kwalificerende slachtoffers*. Tilburg: Intervict.

zwaardere straf voor geweld tegen kwalificerende slachtoffers, niet alleen een hogere strafeis. Indien het vonnis van de rechter structureel achterblijft bij de eis van de officier in zaken met kwalificerende slachtoffers, wordt dit beoogde effect niet (volledig) bereikt. Het onderzoek toonde een sterk verband aan tussen de eis van de officier en het vonnis van de rechter, waarbij het vonnis van de rechter gemiddeld een kwart lager uitviel dan de eis van de officier (Van der Aa et al, 2008, p.76). Vergelijkende gegevens voor de straftoemeting bij niet-kwalificerende slachtoffers ontbraken echter.

Hierin was wel voorzien in het eerdergenoemde onderzoek van Lodewijks et al (2010). Het onderzoek wees uit dat het vonnis van de rechter en de eis van de officier in zaken met kwalificerende slachtoffers evenzeer overeenkomen als dat bij niet-kwalificerende slachtoffers het geval is. In de onderzochte zaken was het vonnis gemiddeld 93% van het aantal strafpunten van de eis. Hierbij was geen aantoonbaar verschil tussen zaken met politie-slachtoffers, andere kwalificerende slachtoffers en niet-kwalificerende slachtoffers. Uit het onderzoek van Lodewijks et al (2010) bleek verder dat de strafmodaliteit in zaken met kwalificerende slachtoffers zwaarder uitvalt dan in zaken met andere slachtoffers, terwijl er geen significant verschil in strafpunten is. Het betekent dat de kans op een vrijheidsstraf bij een relatief lichter delict met kwalificerend slachtoffer groter is dan die bij een zwaarder delict zonder kwalificerend slachtoffer, wanneer het aantal strafpunten in beide zaken gelijk is.

2. Straftoemeting bij kwalificerende slachtoffers: een replicatie-studie

Het onderzoek waarvan dit artikel verslag doet, is een herhaling van het onderzoek van Lodewijks et al (2010). Het belang van de studie is driedelig. In de eerste plaats moet het onderzoek uitwijzen in hoeverre de resultaten van Lodewijks et al (2010) robuust zijn, in de zin dat zij door de replicatie bevestigd worden. In de tweede plaats is na de studie van Lodewijks et al (2010) de door de richtlijn geadviseerde strafeis in zaken met geweld tegen kwalificerende slachtoffers verhoogd van 150% naar 200% van het aantal basispunten. Dit zou mogelijk een impact kunnen hebben op de overeenkomst tussen vonnis en eis. Datzelfde geldt, ten derde, voor ontwikkelingen binnen de zittende magistratuur. Het Landelijke Overleg van Voorzitters van Strafsectoren van de gerechtshoven en rechtbanken (LOVS) geeft voor veel voorkomende delicten strafmaten aan, die zijn gebaseerd op straffen die rechters voor vergelijkbare gevallen in het (recente) verleden hebben opgelegd. Deze kan de rechter als oriëntatiepunt gebruiken voor het opleggen van een straf in een individuele casus. Wanneer een zaak een kwalificerend slachtoffers betreft kan volgens de afspraken het oriëntatiepunt met 33% tot 100% verhoogd worden.¹⁵ De verhoging van het oriëntatiepunt in zaken met een kwalificerend slachtoffer blijft achter bij de verhoging van de geadviseerde strafeis: die is immers 200%.

Het onderzoek bestond uit een analyse van rechtbankdossiers. In vijf arrondissementen (Den

¹⁵ Zie *Oriëntatiepunten voor straftoemeting en LOVS-afspraken*, <http://www.rechtspraak.nl/Procedures/Landelijke-regelingen/Sector-strafrecht/Documents/Oriëntatiepunten-en-afspraken-LOVS.pdf> .

Bosch, Den Haag, Roermond, Utrecht, Zutphen) is een steekproef van in totaal 275 dossiers geanalyseerd.¹⁶ Daarbij gold dat het moest gaan om zaken met meerderjarige verdachten, zijn enkel de delicten eenvoudige en zware mishandeling, bedreiging en openlijke geweldpleging geselecteerd, zijn alleen enkelvoudige delicten meegenomen;¹⁷ en betreft het louter zaken waarin de rechter de verdachte voor het ten laste gelegde feit in 2011 heeft veroordeeld.¹⁸

Het onderzoek had in hoofdzaak het doel antwoord te geven op de volgende centrale vraag: *In hoeverre komt het vonnis van rechters in geweldsdelicten met slachtoffers met bijzondere kwalificatie overeen met de eis van het OM, in hoeverre is dat bij geweldsdelicten met andere slachtoffers het geval en wat betekent dit voor de impact van de strafvorderingsrichtlijn kwalificerende slachtoffers?*

In de studie wordt deze probleemstelling verdeeld in vier onderzoeksvragen. Hierbij staat steeds de vergelijking van eisen en vonnissen in zaken met verschillende categorieën slachtoffers centraal. Er wordt hierbij consequent een driedeling aangehouden tussen politiefunctionarissen, andere kwalificerende slachtoffers en niet-kwalificerende slachtoffers.

Van belang is verder dat voor de vergelijking de eisen en vonnissen zijn omgerekend naar strafpunten.¹⁹ De adviezeis uit het Beslissing Ondersteunend Systeem (BOS) van het Openbaar Ministerie is ook op deze systematiek gebaseerd.²⁰ De omrekening maakt het mogelijk om per zaak één totale eis vast te kunnen stellen, ook in de zaken waarin meerdere strafmodaliteiten tegelijk zijn geëist en/ of gevonnist. De strafpunten voor de verschillende modaliteiten kunnen dan per zaak bij elkaar worden opgeteld. Voor elke dag vrijheidsstraf wordt één strafpunt gerekend. Dit is ook het equivalent van 2 uur taakstraf of een geldboete van 29 euro.

3. Resultaten

Kenmerken steekproef

De steekproef bevat 81 zaken waarbij het slachtoffer een politieagent betrof, 101 zaken met een ander kwalificerend slachtoffer (waaronder ambtenaren en niet-ambtenaren) en 93 zaken met niet-kwalificerende slachtoffers. Het grootste gedeelte van de zaken betroffen de delicten bedreiging (47%) en eenvoudige mishandeling (41%). Verder waren er dertien zaken openlijke geweldpleging (5%) en 21 zaken zware mishandeling (8%).²¹

Er blijkt een sterke samenhang te zijn tussen de delictcategorie en de slachtoffercategorie. Tabel 1 leert dat 52% van de politieslachtoffers en 62% van de andere kwalificerende slachtoffers

¹⁶ De dossiers zijn getrokken uit Rapsody-Centraal. Dit is een bij de Raad voor de rechtspraak aanwezig bestand met gegevens over de vervolging en afdoening in strafzaken, dat een weerslag vormt van lokale COMPAS- en GPS-bestanden. Rapsody Centraal bevat informatie over de instroom en afhandeling van zaken bij het OM en bij de rechter in eerste aanleg

¹⁷ Verschillende feiten kunnen samen in een zaak of dossier worden gevoegd en op een meervoudige tenlastelegging bij de rechter aanhangig worden gemaakt. De rechter doet echter niet voor elk feit afzonderlijk een uitspraak, maar op basis van samenvoeging van feiten, zodat de bijdrage van elk afzonderlijk feit in deze zaken niet meer te achterhalen is.

¹⁸ Er mag dus geen sprake zijn van vrijspraak of van een afdoening door het Openbaar Ministerie. Verder moet de verdachte voor het primair ten laste gelegde feit zijn veroordeeld, niet voor een lichter, subsidiair feit

¹⁹ Zie ook Van der Aa et al (2008).

²⁰ Zie voor een beschrijving van de wijze waarop BOS tot zijn advies komt

http://www.om.nl/organisatie/beleidsregels/bos_polaris/ en Van der Aa et al, 2010.

²¹ Van de mishandelingen was er een zaak met letsel. Dit kwam bij de zaken openlijke geweldpleging twee keer voor.

slachtoffer werd van een bedreiging, tegen 23% van de niet-kwalificerende slachtoffers. Bij eenvoudige mishandeling was een tegengesteld patroon waar te nemen. 33% van de politieslachtoffers en 33% van de andere kwalificerende slachtoffers was hiervan slachtoffer geworden, tegen 57% van de niet-kwalificerende slachtoffers.²² Dit resultaat lijkt samen te hangen met het gegeven dat de toename van de beleidsmatige aandacht betekent dat relatief lichtere delicten met kwalificerende slachtoffers voor de rechter komen.²³

Tabel 1: Slachtoffercategorie bij delictcategorie

	Bedreiging	Openlijke geweldpleging	Eenvoudige Mishandeling	Zware mishandeling
Politie (n=81)	53%	4%	32%	11%
Andere kwalificerend (n=101)	63%	4%	33%	1%
Niet-kwalificerend (n=93)	24%	7%	58%	11%
Totaal (n=275)	47%	5%	41%	8%

1. *In hoeverre volgen rechters in bewezen verklaarde geweldszaken met als slachtoffer een politiefunctionaris, 'andere' functionarissen en slachtoffers zonder bijzonder kwalificerende slachtoffers de eis van het OM?*

Het onderzoek bevestigt de bevinding van Lodewijks et al (2010) dat de eis van de Officier van Justitie en het vonnis van de rechter gemiddeld niet veel van elkaar afwijken. Het vonnis is in strafpunten gemiddeld iets lager dan de eis. Het vonnis is gemiddeld 9,3% lager dan de eis in dezelfde zaak.²⁴ Zie tabel 2.

Tabel 2: Het vonnis als percentage van de eis.

	N	Minimum	Maximum	Gemiddelde	SD.
Vonnis als percentage eis	275	0	286 %	90,7%	33%

In een meerderheid van de zaken (59%), kwamen het vonnis en de eis in strafpunten precies overeen. In 8% was het vonnis hoger dan de eis. In 6% van de zaken was het vonnis minder dan een kwart lager dan de eis en in 27% van de zaken was het vonnis meer dan een kwart lager dan de eis. Er was geen significant verschil tussen de verschillende slachtoffercategorieën. Zie tabel 3.

Tabel 3: Het vonnis als percentage van de eis, in categorieën uitgesplitst

	N	% totaal	% Politie	%Anders kwal.	%Niet-kwal.
--	---	----------	-----------	---------------	-------------

²² Dit is een statistisch significant verschil. Chi-kwadraat= 36,7, df=6, p<0,001.

²³ Dit gegeven is ook de verklaring voor het uitblijven van een verhoging van de gemiddelde straf bij de groep kwalificerende slachtoffers. Zie Van der Aa et al, 2008.

²⁴ Per zaak is het vonnis als percentage van de eis bepaald. Vervolgens is van deze percentages het gemiddelde berekend. Let wel: dat is dus wat anders dan het gemiddelde vonnis als percentage van de gemiddelde eis. Het gemiddelde vonnis was 29 strafpunten, de gemiddelde eis 33, wat betekent dat het verschil tussen de gemiddeldes 12% is.

Vonnis minder dan 75% van de eis	75	27%	33%	26%	24%
Vonnis tussen 75% en 99% van de eis	16	6%	6%	6%	6%
Vonnis gelijk aan eis	161	59%	54%	59%	61%
Vonnis hoger dan eis	23	8%	6%	9%	10%

Ook de modaliteiten van eis en vonnis wijken nauwelijks van elkaar af. Als er enkel een geldboete is geëist, wordt in 94% van de gevallen een geldboete gevonnist. Als er een taakstraf is geëist wordt dit in 88% van de zaken gevonnist. Bij een vrijheidsstraf is het vergelijkbare percentage 82%. Zie tabel 4. De samenhang tussen de modaliteit van de eis en het vonnis is zeer sterk.²⁵

Tabel 4: Samenhang tussen modaliteit eis en vonnis

	Geldboete vonnis	Taakstraf vonnis	Vrijheidsstraf vonnis	Totaal N
Geldboete eis	92%	5%	4%	84
Taakstraf eis	6%	88%	6%	93
Vrijheidsstraf eis	4%	14%	82%	94

2. Hoe vaak wijken ze bij deze drie groepen daarvan af en in welke mate (in termen van soort straf en strafpunten)?

Een sleutelvraag van het onderzoek is in hoeverre het verschil tussen eis en vonnis in zaken met niet-kwalificerende slachtoffers afwijkt van het verschil tussen eis en vonnis in zaken met kwalificerende slachtoffers. Om hierin inzicht te verkrijgen is er een zogenoemde *mixed design ANOVA* uitgevoerd.²⁶ Deze analyse levert drie typen informatie op.

In de eerste plaats worden de verschillende groepen (politie, andere kwalificerende slachtoffers en niet-kwalificerende slachtoffers) met elkaar vergeleken.²⁷ Er is al eerder vastgesteld dat de gemiddelde scores tussen groepen niet van elkaar verschillen op de voormeting (de eis) en de nameting (het vonnis).

In de tweede plaats wordt bezien of de scores op de eis en het vonnis significant van elkaar verschillen. Dat bleek wel het geval. Het vonnis is lager dan de eis.²⁸ Dit geldt voor alle

²⁵ Kendall's tau =0,81, p<0,001.

²⁶ Een mixed design ANOVA is een vorm van variantie-analyse, waarin tegelijkertijd inzicht wordt verschaft in *verschillen tussen groepen* (between subjects main effect), *tussen herhaalde metingen binnen dezelfde casus* (within subjects main effect) en *de interactie* tussen beide effecten. Zie Howell, D.C. (2011). *Statistical methods for psychology*, 7th Edition. Wadsworth, Belmont, CA.

²⁷ In termen van de analyse wordt dit het zogenaamde 'between subjects main effect' genoemd.

²⁸ F=23,3, (df=1, p<0,001).

slachtoffercategorieën.²⁹

Ten derde, en het meest wezenlijk voor het huidige onderzoek, is dat de analyse zogenoemde interactie-effecten opspoot. Het gaat hier om de interactie tussen het verschil in eis en vonnis in de groepen (zie hierboven). Bij een significant interactie-effect wijken de verschillen *tussen* de eis en het vonnis *per groep* van elkaar af. Dit blijkt niet het geval te zijn. Het vonnis van de rechter wijkt niet significant meer of minder af van de eis in zaken met niet-kwalificerende slachtoffers, vergeleken met wel kwalificerende slachtoffers.³⁰ Bij de politie-slachtoffers was het vonnis gemiddeld 4,7 punt lager dan de eis, bij de anders-kwalificerende slachtoffers 3,7 en bij de niet-kwalificerende slachtoffers, 5,1 punt lager, zie tabel 5. Dit betekent tevens dat het vonnis van de rechter geen correctie inhoudt op de bedoelde effecten van de (Polaris-)richtlijnen voor strafvordering van het Openbaar Ministerie.

Tabel 5: Vergelijking gemiddelde eis met gemiddeld vonnis per slachtoffercategorie (in strafpunten)³¹

	N	Eis	Vonnis	Vershil
Politie	79	41,5	36,8	-4,7
Anders kwalificerend	100	29,6	25,9	-3,7
Niet-kwalificerend	93	36,0	30,9	-5,1

De overeenkomsten tussen eis en vonnis zijn bij niet-kwalificerende slachtoffers hetzelfde als bij kwalificerende slachtoffers. Hierin bevestigt het huidige onderzoek de studie van Van der Aa et al (2008) en Lodewijks et al (2010). Het vonnis van de rechter komt voor de verschillende groepen in gelijke mate overeen met de eis van de officier.

Dit geldt ook voor de modaliteit van het vonnis. Boven was al gemeld dat deze sterk samenhangt met de eis van de officier. Dat was ook in de studie van Lodewijks et al (2010) het geval. Uit tabel 6 blijkt echter dat er per slachtoffercategorie wel andere keuzes voor een modaliteit worden gemaakt. In zaken met niet-kwalificerende slachtoffers wordt in bijna de helft van de zaken een geldboete geëist. Bij andere kwalificerende slachtoffers is dat gedeelte minder dan drie tiende (29%), terwijl het bij de zaken met politiemedewerkers nog geen vijfde is (19%) is. In zaken met kwalificerende slachtoffers wordt vaker een vrijheidsstraf geëist. Dit gebeurt in 47% van de zaken met een politiemedewerker en 35% van de zaken met een andere functionaris, tegen 23% van de zaken met een niet-kwalificerend slachtoffer.³²

²⁹ Dit wordt ook wel het 'within subjects main effect' genoemd.

³⁰ $F=0,24$, ($df=2$, p =niet significant).

³¹ In deze tabel zijn de uitbijters weggelaten.

³² De samenhang is statistisch significant, χ^2 -kwadraat = 17,9 ($df=4$, $p<0,01$). De samenhang tussen strafmodaliteit en slachtoffercategorie niet verklaard kan worden uit de samenhang tussen slachtoffercategorie en delictcategorie. Het blijkt dat gecorrigeerd voor slachtoffercategorie er geen verband bestand tussen delictcategorie en strafmodaliteit. Nadere analyse, hier niet gerapporteerd, leert dat

Tabel 6: Strafmodaliteit per slachtoffercategorie

	Geldboete (n=86)	Taakstraf (n=95)	Vrijheidsstraf* (n=94)
Politie	19%	35%	47%
Anders kwalificerend	29%	37%	35%
Niet-kwalificerend	45%	32%	23%
Totaal	31%	35%	34%

* Zaken waarin een vrijheidsstraf en een van de andere modaliteiten werd geëist zijn ook onder deze categorie geschaard.

In zaken van gelijke zwaarte in strafpunten wordt bij kwalificerende slachtoffers een zwaardere strafmodaliteit opgelegd. Dat is opvallend. We stelden al vast (zie tabel 1) dat binnen de onderzochte zaken met kwalificerende slachtoffers vaker bedreigingen betroffen, waar bij de niet-kwalificerende slachtoffers het delict vaker een mishandeling betrof. De strafverzwarende werking van de richtlijn zou ook moeten inhouden dat relatief lichtere zaken met kwalificerende slachtoffers voor de rechter komen. Toch wordt juist in deze - relatief lichtere- zaken een zwaardere strafmodaliteit opgelegd.

3. *Wat betekenen de resultaten van de eerste twee onderzoeksvragen voor de impact van de strafvorderingsrichtlijn?*

De voornaamste conclusie voor de strafvorderingsrichtlijn is dat het vonnis van de rechter de impact hiervan niet versterkt of verzwakt. Het vonnis van de rechter en de eis van de officier komen sterk met elkaar overeen, of dat nu zaken met of zonder kwalificerende slachtoffers betreft. Verder blijkt de richtlijn ook de modaliteit te beïnvloeden. Zaken met kwalificerende slachtoffers bevatten relatief lichtere delicten. Tegelijkertijd wordt bij een gelijk aantal strafpunten in zaken met kwalificerende slachtoffers een relatief zwaardere strafmodaliteit geëist en gevonnist dan in zaken met niet-kwalificerend slachtoffer.

4. *In hoeverre wijken de resultaten af van het onderzoek van Lodewijks et al. (2010), waarvan het een replicatie is? En wat zegt dit over de effecten van de strafverzwaring van 150% naar 200% in de strafvorderingsrichtlijn voor de straftoemeting?*

De resultaten van dit onderzoek bevestigen de studie van Lodewijks et al (2010). De gemiddelde hoogte van de eisen en die van de vonnissen komen in het huidige onderzoek overeen met de eerdere bevindingen en dat geldt ook voor het ontbreken van een relatie tussen de hoogte van eis en vonnis met de slachtoffercategorie. Het onderzoek bevestigt verder dat het vonnis van de rechter geen additionele correctie vormt op de strafverhogende werking van de richtlijn. Dit geldt in het huidige onderzoek –dus na de verdere strafverzwaring– even zeer als in de studie van Lodewijks et al (2010). Op basis van de resultaten van dit onderzoek lijkt de strafverzwaring geen invloed te hebben gehad op de mate waarin het vonnis van de rechter overeenkomt met de eis

van de officier.

Er is echter wel één voorbehoud te maken op deze conclusie. Een deel van de dossiers (n=164) bevatte ook het strafpuntenadvies gegenereerd door het Beslissing Ondersteuning Systeem (BOS).³³ Dat levert de mogelijkheid op om het advies te vergelijken met de daadwerkelijk door de officier gevorderde eis. Het blijkt dan, zie tabel 7, dat het BOS-advies in deze zaken (gemiddeld 35 punten) hoger ligt dan de door de Officier gevorderde eis (gemiddeld 22 punten).³⁴

Tabel 7: Vergelijking advies BOS en aantal strafpunten eis per slachtoffercategorie

	N	BOS-advies	Strafpunten eis	Vershil
Politie	29	41	23	19
Anders kwalificerend	75	43	22	21
Niet-kwalificerend	60	22	21	1
Totaal	164	35	22	13

Interessant is verder dan dat het verschil tussen het advies en de eis in strafpunten samenhangt met de slachtoffercategorie. Waar bij de kwalificerende slachtoffers (politie en andere kwalificerende slachtoffers) het BOS-advies gemiddeld ongeveer 20 punten hoger ligt dan de daadwerkelijk gevorderde eis, is het verschil bij niet-kwalificerende slachtoffers slechts 1 punt.³⁵

In het BOS-advies in zaken met kwalificerende slachtoffers is de verhoging van 200% verdisconteerd: de daadwerkelijk gevonden gemiddelden indiceren dat in plaats daarvan een verhoging van ongeveer 70% (politie-zaken) respectievelijk 55% (anders-kwalificerenden) heeft plaatsgevonden.³⁶

Lodewijks et al (2010) rapporteren deze vergelijking niet, maar de analyse is met behulp van hun data eveneens uit te voeren. In de data van Lodewijks et al (2010) is het BOS-advies *niet* significant hoger dan de eis (een verschil van 2,9 punten), en er is ook geen verband met de slachtoffercategorie, zie tabel 8.³⁷

Vanwege de kleine aantallen in het onderzoek van Lodewijks et al moeten de resultaten met voorzichtigheid worden geïnterpreteerd en is nader onderzoek met een grotere steekproef wenselijk, maar deze resultaten indiceren dat de Officier van Justitie in zaken met kwalificerende slachtoffers in het huidige onderzoek –anders dan in de studie van Lodewijks et al (2010) – een beduidend lagere straf eist dan BOS adviseert. Het feit dat het vonnis van de rechter overeenkomt met de eis van de officier moet in dit licht worden beschouwd.

Tabel 8: Vergelijking BOS-advies met daadwerkelijk geëiste straf

³³ Het BOS-advies wordt in de meeste zaken geraadpleegd, alhoewel dat niet zegt dat het ook gevolgd wordt.

³⁴ Dit is een significant verschil: $t=6,5, df=163, p<0,001$. Van de onderzochte dossiers was in 55% van de gevallen het verschil tussen het BOS-advies en de daadwerkelijk gevorderde eis meer dan 10 punten. Opvallend is verder ten eerste dat het BOS-advies en de daadwerkelijk gevorderde eis niet significant samenhangen, $r=0,12, p=n.s.$. Ten tweede merken we op dat de dossiers met BOS-advies gemiddeld een significant lagere strafeis bevatten dan de zaken zonder BOS-advies, $t=7,2, df=270$.

³⁵ Dit is een statistisch significant verschil. De interactie tussen het verschil tussen BOS-advies en eis enerzijds en slachtoffercategorie anderzijds heeft een waarde van $F=18,4, df=2, p<0,001$.

³⁶ Het gemiddelde van 41 strafpunten bij politie-zaken, betekent dat het aantal basispunten in deze zaken 13,7 is. Het gevonden gemiddelde 23 is dan 67% groter dan het aantal basispunten.

³⁷ Er is geen significant verschil tussen de verschilscores, ($F=2,0, df=2, p=ns.$)

	2010		Huidig	
	N	Verschil BOS- strafpunten	N	Verschil BOS- strafpunten
Politie	13	2,3	29	19
Anders kwalificerend	25	6,6	75	21
Niet-kwalificerend	17	-2,2	60	1
Totaal	55	2,9	164	13

4. Discussie

Het huidige onderzoek bevestigt de resultaten van Lodewijks et al (2010). Het vonnis van de rechter en de eis van de officier komen sterk met elkaar overeen. Het maakt hierbij geen verschil of het slachtoffer in een zaak een politiefunctionaris, een ander kwalificerend slachtoffer of een niet-kwalificerend slachtoffer betreft.

Deze resultaten moeten echter wel in het licht gezien worden van de bevinding dat het advies dat gegenereerd wordt door het Beslissings Ondersteunings Systeem (BOS) van het Openbaar Ministerie in zaken met kwalificerende slachtoffers (politiefunctionaris of niet) in strafpunten sterk afwijkt van de daadwerkelijk geëiste straf: het BOS-advies was bijna het dubbele van de daadwerkelijk geëiste straf. Dit verschil is niet zichtbaar bij niet-kwalificerende slachtoffers en was ook niet af te leiden uit de data van Lodewijks et al (2010). In plaats van de verhoging van 200% is deze eerder 70% (politie-zaken) of 55% (anders kwalificerenden).

De vraag waarom dit het geval is, is niet met zekerheid te beantwoorden met dit onderzoek. De verhoging van 150% naar 200% in zaken met kwalificerende slachtoffers kan betekenen dat het BOS-advies in deze zaken te veel uit de pas is gaan lopen met wat officieren zelf billijk vinden. Een andere verklaring ligt in het gegeven dat de officier bij het bepalen van zijn eis rekening houdt met het mogelijke vonnis van de rechter³⁸. De verklaring is dan gelegen in het verschil tussen de geadviseerde verhoging van de eis in de strafvorderingsrichtlijnen en de verhoging van de strafmaat die in de oriëntatiepunten van het LOVS tot uitdrukking komt. In de oriëntatiepunten gaat het om een verhoging van 33% tot 100% in plaats van 200%.

Beide verklaringen hebben met elkaar gemeen dat ze indiceren dat de strafzwaarte in zaken met kwalificerende slachtoffers hoger mag zijn dan in zaken zonder kwalificerende slachtoffers maar dat een verdriedubbeling van eis en vonnis niet overeenstemt met de rechtsintuïties van degenen die belast zijn met de straftoemeting. Dat kan weer aanleiding geven voor kritiek op het veronderstelde softe karakter van Officieren en rechters in Nederland. Dat is in de meeste gevallen een onjuiste weergave van zaken³⁹, maar hier is de vraag aan de orde of de steeds

³⁸ Daarmee kan de vraag gesteld worden in hoeverre het vonnis van de rechter in causale zin *volgt* op de eis van de officier. Het is mogelijk dat de officier al dusdanig rekening houdt met wat rechter billijk zal vinden, dat het mogelijke vonnis invloed uitoefent op de eis en dat de eis daarmee deels volgt op de (perceptie van het mogelijke) vonnis.

³⁹ Zie bijvoorbeeld voor de toenemende strafzwaartes Tulder, van F. 'De straffende rechter, 2000-2009', NJB 2011, 86 (24), p. 1544-1550, of de vergelijking van Nederland internationaal Cavadino, M., Dignan, J. 2006. *Penal systems: a comparative approach*. London: Thousand Oaks CA.

verdergaande verhoging van strafeisen voor kwalificerende slachtoffers te rijmen is met de rechtsintuïties van Nederlandse burgers. Is het echt zo dat we voor een bedreiging van een politieagent een drie keer zo hoge straf terecht vinden dan wanneer het slachtoffer niet de politieagent zelf, maar zijn moeder was geweest? Wanneer we bij de beantwoording van die vraag niet verder komen dan de vaststelling dat geweld tegen de politieagent 'niet kan', dan durven wij de stelling wel aan dat de steeds verdergaande strafeisverhoging in deze zaken zijn doel inmiddels voorbij is geschoten.

DRAFF